

SZEMLÉJE

SZOMBAT

A Chevre és a költő

Kadosa Marcel: Mit kell felelni?...
Supka Géza: A francia romantika
magyar Diogenesze. — Kellér An-
dor: A zsidó élmény: — Molnár Jenő
a Leipziger Illustrierte Zeitungban.
— Hirek, sok érdekes szines riport.
— Olvasom . . Nem olvasom . . —

X. évfolyam 3. sz.

1937. szeptember

A címlap Berény Róbert rajza.

A

Pesti Chevra Kadisa Izr. Szentegylet

február hó 10-én, szerdán délután fél 5 órakor

A DOHÁNY-UCCAI ZSINAGÓGÁBAN

Jom-Kippur kottaun istentisztelettel kapcsolatosan

alapítási ünnepélyt

tart, melyre tagjait ezuton meghívja.

A Pesti Chevra Kadisa elöljárósága.

Sándor Pál halálának évfordulója

A pesti izr. hitközség elöljárósága kegyelettel emlékezett meg hétfő délután a Hősök Emléktemplomában tartott istentisztelet keretében Sándor Pál halálának első évfordulójáról. Az istentiszteleten testületileg jelent meg a pesti izr. hitközség elöljárósága: Stern Samu elnök, dr. Barna Károly, dr. Dési Géza, Drucker Géza, Frey Kálmán, dr. Gallia Béla, Kálmán Henrik, Magyar Bertalan, Nagy Andor, dr. Rosenák Miksa, Vértés Emil elöljárók és Eppler Sándor főtitkár, továbbá Wertheimer Adolf, a Rabbiszeminárium és az Imit elnöke, dr. Balkányi Kálmán, az Omke igazgatója, a kereskedelmi testületek képviselői, valamint a felekezeti intézmények és nőegyletek vezetőségei. Az első padosorban foglalt helyet Sándor Pál özvegye és családja. Lineczky Bernát főkantor funkcionált az istentiszteleten és az emlékméceszt Sándor Pál emlékére Stern Samu hitközségi elnök gyújtotta meg, majd dr. Hevesi Simon vezető-főrabbi emlékezett meg mélyen megragadó szavakkal Sándor Pálról, ki mint hazájának és felekezetének egyaránt hű fia, az igazságért küzdött s akinek emlékét a hazafias kegyelet hűségesen fogja ápolni mindenkor. A Pesti Chevra Kádist mondatott a sírnál.

AZ IZRAELITA MAGYAR IRODALMI TÁRSULAT folyó hó 27-én tartott felolvasó ülését szokatlanul nagy érdeklődés kísérte. Az ülésen Wertheimer Adolf elnökölt. Kunos Ignác dr., az ismert egyetemi tanár „A török folklore bibliai vonatkozásai” c. színes és élénk előadást tartott. Hajnal Anna fiatal költőné értékes verseit szavalta nagy sikerrel. Karczag István író „Hazatérés” c. novelláját adta elő, amelynek új hangja és finom eszközei a fiatal szerző rendkívüli tehetségéről tesznek tanuságot.

Ezzel Karczag István ismétellen bebizonyította, hogy a hivatalos kritika elismerő állásfoglalása vele szemben nem volt alaptalan.

A GYÖNGYÖSI STATUS QUO IZR. HITKÖZSÉG Kulturbizottsága folyó hó 25-én rendezte meg ez évi első kulturális estjét. Hajdu Béla dr., a kulturbizottság elnöke bevezető előadásában vázolta a zsidóság mult évi történetét, majd utána Jakab Jenő dr. rabbi tartotta meg mélytartalmú, gyönyörű előadását Ezekiel prófétáról. A kulturális estén a helybeli énekkar is közreműködött énekszamaival.

GOLDBERGER SALAMON JUBILEUMA. Február 1-én lesz 35 éve, hogy Goldberger Salamon, a Pesti Izr. Hitközség gimnáziumának igazgatója, megkezdte tanári működését. Ez alkalomból volt tanítványai, barátai és tisztelői ösztöndíjalapot létesítenek az ő nevére. Ez uton kérnek mindenkit, aki az alap létesítéséhez hozzájárulni kíván, ezirányú adományát a Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesületéhez juttassa el.

ELTEMETTÉK A MÁGOCSI RABBIT. Lebovics József, mágocsi főrabbi pénteken reggel hetvenöt éves korában elhunyt. Negyvenhárom évig folytatta áldásos tevékenységét. Mint zsidó tudós nagy eredményeket ért el. Most fejezte be „Zsidó hitéleti Lexikon”-ját és sokáig szerkesztette a „Magyar Zsinagóga” című lapot. Vasárnap délután temették el a rákoskereszturi zsidó temető papi diszshelyére. Mágócs hitközségének ugyszólván minden családfője eljött a temetésre. Dr. Hevesi Simon vezető főrabbi méltatta a nagy halott tudományos és papi érdemeit.

10 ÉVES A SZOMBAT

JUBILEUMI IRÁSOK

העשירי יהיה קדש

Dr. KADOSA MARCEL:

Mit kell felelni?...

Az a vád és rágalomgyűjtemény, amely az antiszemita agitáció anyagtára, nem egyetlen agynak a munkája és nem egyetlen rövid időszaknak a termésredménye. Századokon át hordották össze és ezer meg ezer elme dolgozott rajta. Ma már olyan teljes ez a gyűjtemény, hogy kész sablonja van mindenre a világon. Nem lehetnek a zsidók olyan szegények, vagy olyan gazdagok, olyan csöndesek, vagy olyan zajosak, olyan meghuzódók vagy olyan tolakodók, olyan ügyesek vagy olyan ügyetlenek, olyan szorgalmasak, vagy olyan lusták, olyan tudósok vagy olyan tudatlanok, olyan ravaszok vagy olyan együgyűek, olyan erősek vagy oly gyöngék, olyan sovíniszták vagy olyan világpolgárok, olyan bigottok vagy olyan vallástalanok, olyan kormánypártiak, vagy olyan ellenzékiek, olyan radikálisok vagy olyan konzervatívok, vagy bármi egyéb szempont szerint pozitív vagy negatív beállítottságuk, hogy mineműségüket ne lehetne antiszemita támadás alapjárá és anyagává tenni. Nincsen olyan magatartás a világon, amelyet ne lehetne speciális zsidó bűnnek minősíteni és gyűlölködés élesztőjéül felhasználni. Az ő szelidsége gyávaság, takarékosága piszkosság, könnyűkezősége filogtatás, egyszerűsége kulturálatlanság, nyóórtartása szemtelenség, ambiciója tolakodás, vallásosága babonábfulladás, szabadgondolkozása mételey, okossága raffiné-

ria, hallgatása ravaszság, hangosága kihívás, udvariassága alázatoskodás, alázatossága csúszásmászás, alkalmazkodása mimikri, régi formáihoz való ragaszkodása tüntetés a befogadó társadalom ellen. És így tovább, és így tovább! Csinálhat bármit, viselkedhet bármiképen, annak nincs az antiszemita gyűlölködés előtt semmi jelentősége, mert a gyűlölet nem a tulajdonságainak szól, hanem neki magának. Nem a tulajdonságai miatt gyűlölik és főképen nem a rossz tulajdonságai miatt, hanem a vele szemben kifejlesztett gyűlöletet viszik át a tulajdonságaira és pedig az eredményeire még ádázzabb indulattal, mint a bűneire.

Jóhiszemű naiv emberek nekiültek s igen nagy elmeéllal, igen nagy szorgalommal és igen nagy tudással összeállítottak egy egész nagy kodexet arról, hogy mit kell adott esetben felelni az antiszemiták vádjaira és mocskolódásaira? Élvezet és elégtétel ezt a védelem-gyűjteményt olvasni, de gyakorlati jelentősége semmivel se több, mint a farkas és a bárány aesopusi meséjében a bárány ama védekezésének, hogy hiszen te állsz följobb a víz folyását tekintve, én nem zavarhatom föl a te vizedet. Ha nincs igazság és logika ebben a védekezésben, akkor föl lehet rajta háborodni, ha pedig megdönthetetlen a logikája, akkor még felháborítóbb annak a szemében, akinek a szemrehányással egészen más céljai voltak, mint

az, hogy egy igazságot állapítson meg általa. Az antiszemita izgatás soha se helyez súlyt arra, hogy vádjai és rágalmai igazak legyenek. Van-e erre alkalmasabb példa, mint a Cion bölcseinek jegyzőkönyvével elkövetett izgatás. Már perrendszerűen bebizonyított és birói ítélettel megállapított valóság — amiben egyébként csak némiképen is épeszü ember soha sem kételkedhetett — hogy ezek a jegyzőkönyvek áthamisított plágiumok, kitalált hazugságok, de az antiszemitizmus tornább is egyik legélesebb fegyveréül használja és magyar fordítását a hatóságok szeme előtt akkor kezdték forgalomba hozni, amikor a svájci megvesztegethetetlen bíróság már rásütötte a hamisítás és rágalom gyalázatbélyegét.

Mit kell felelni? Azt kell felelni, hogy olyan korban és olyan társadalomban, amelyben bármi okból

szabadjára van engedve a gyűlöletre való izgatás a lakosság egy rétege ellen, ott az ostobaság és gonoszság minden érdek nélkül is él az alkalommal. Ha pedig ezzel az izgatással még anyagi és „erkölcsi” előnyöket is lehet elérni: üzlethez, vagyonhoz, álláshoz, tekintélyhez, szerepléshez, hírnévhez, mandátumhoz is lehet jutni általa, ott nem csak az ostobák és a gonoszok fognak ehhez az eszközhöz folyamodni, hanem a ravaszok, a stréberek, az ügyeskedők és az élet kényszere által űzött kenyérvadászok tömegei is. És ezek kitermelik a maguk számára a jogcímeket és igazán nem okoz nekik fejtörést, hogy mit felel azokra az, aki az igazságot akarja a feleletével érvényre juttatni. Ha az igazságot az ő maszlagokkal nem lehet összeegyeztetni, akkor az csak annál rosszabb az igazságra nézve!

—*—*—

SUPKA GÉZA:

Mandel Dávid,

a francia romantika magyar-Diogenesze

Nagy dolgok érlelődtek ott messzi kiut, a Nôtre-Dame háta mögött, a Szent Lajos-szigetén is túl, az egykori királyi arzenális hosszúra nyult épületéből átalakított könyvtár-házban. Az óriási hódlatban 700.000 kötet könyvön kívül, 10.000 kéziraton és vagy 100.000 rézmetszeten kívül két magánlakás is volt: két politikai és világnézeti véglet fellelőjére. Az egyik lakás tulajdonosa az akadémikus Saint-Martin volt, az Arzenál-könyvtár igazgatója; a másiké Charles Nodier, a könyvtár őre, az ötven éves korban is forrongó, örök ifjú, romantikus író.

Ennek a Nodier-nek lakásában, amelyet örökké mosolygó, okos, finom lelkű leánya, Marie, a „Nôtre-Dame de l'Arzenal” gondozott, vasárnaponként furcsa kompanya verődött össze. A ma távlatából nézve egy darab irodalomtörténet, — akkor persze csak erjedő lángelmék, az öregekkel elégedetlenkedő ifjú titánok. Például Victor Hugo — akkor még királypárti gróf —, vagy Alfréd de Vigny,

az akkor még ifjú „idősebbik” Dumas, Musset, s a régiebb generációból a zsirondiak patétikus történetírója, Lamartine. És persze sokan és mind többen mások is, akik úgy érezték, — mint minden fiatal nemzedék —, hogy itt az idők telje, fel kell göngyölni az öregek tehetetlen, elsavanyodott, kiszáradt frontját. „Halál az Akadémiára!” és „Éljen a romantika!” volt a Nodier-féle szalón harci jelszava. Az öregek, ott a másik lakásban, az igazgató uréban, el is nevezték Nodier lakását „a romanticizmus citadellájának”, — mire Nodier-ben volt anynyi lélekjelenlét, hogy a fölöttese iránt érzett minden tisztelete mellett is ironikusan jegyezte meg:

— Szép kis citadella: hisz a kulcsa mindig kívülről van a zárban s az csatlakozhatik a citadella „őrségéhez”, aki akar. . .

Pedig azért mégis csak összeesküvés folyt itt, — a 19. század legnagyobb méretű szellemi forradalmát előkészítő

mozgalomnak, a romanticizmusnak bölcsője volt ez a ház.

A MODERN DIOGENESZ

Amelyben azonban — rosszul mondtam az elébb — nemcsak két lakó tanyázott. Élt ott egy harmadik „lakó” is, ha ugyan lakásnak lehet nevezni azt a zugolyt, amely az egyik melléklépcső legalsó zúgában, egy régebben faskamrának használt lyukból állott. Itt éldegélt a romantika-kori Párisnak egyik legromantikusabb figurája: félénk tekintetű, borzas hajú, hosszú barna szakállú ember, ruhája, már amikor rá is került, ócskástól került hozzá, lábán fapapucs. Ha éppen nagyon hidegre járt az idő, kopott, rongyos katona-kabátot húzott magára a soha nem fűtött „lakás” tulajdonosa, aki hogy mégis védje a lábát a hidegtől, rongyokkal és gyapjúkóccal bélelt faládba rakta a lábát; térdére deszkát tett s ezen irogatta végtelen számoszlopait, s egyéb fajta írásait, — leginkább azonban palatáblát használt örökös számadásainak elvégzésére s csak a kész eredményeket róttá zilált papirdarabkáira. Ezzel is takarékoskodott.

A „lakás” tulajdonosa maga állandóan zsámolyon ült, de volt az esetleges vendég részére egy kopott karosszék is a rezidenciában, s ez a butordarab külön fényt kölcsönzött a zugolynak. A szék egykori tulajdonosa Flesch biboros úr őeminenciája, Napoleon nagybátyja volt s ő maga ajándékozta ezt a relikviát új birtokosának. A széken és az íróasztalnak használt deszkán kívül a berendezéshez tartozott még egy nyers deszkaláda, amelyben a „lakó úr” a könyveit és papirosait tartogatta. Volt ott aztán egy ónbádogból összehajlítgatott olajmécés is — a lakó saját keze műve —, amely különben tűzhelyül is szolgált, lévén, hogy a lakó úr efölött a mécs fölött sütötte meg egyetlen táplálékát, a burgonyát, mert a többi táplálékát — értsd gyökeket és zöldséget — mindig nyersen ette. Volt még a zugolyban két vizeskanecsó is, s rendszerint egy darabka száraz, fekete kenyér egészítette ki a berendezést, amelyhez tán még egy tintatartót és egy tollat kellene számítanunk. Télen az elébb említett faláda szolgált a lakó úr ágyául, nyáron pedig egyszerűen Flesch kardinális eminenciás karosszékében pihente ki véget nem érő munkálkodásai fáradsalmát.

Nodier jól ismerte az Arsenal albérlőjét, sőt — ami ennél jóval többet mond — kora egyik legnagyobb tudósának tudta és hirdette őt. A külön embernek ebbeli minőségéről kevésbé volt a rend-

őrség meggyőződve, amely minduntalan zaklatta a koldus-külsejű embert, sőt néha napján el is csukta s ilyenkor Nodiernek kellett az őrszobára rohannia, hogy kellő igazolás után kiszabadítsa védencét, mert az bizony igen nehezen tudta magát a béke derék őreivel megértetni.

A POZSONYI ZSIDÓGYEREK BALESETE.

A rendőrök indokolt álláspontja szerint ugyanis már azzal kezdődött a baj, hogy a szakállas, torzonborz embernek a nevével sem tudtak tisztába jönni. Hol Mentelli-nek, hol Menteli-nek, hol Manteli-nak, majd Mandely-nak és Mandl-nak írta magát ő maga és mások, akik neki vagy róla írtak (mert ne felejtsük el, a múlt század huszas éveiben egészen szép nemzetközi sajtója volt a kitűnő csodabogárnak: nagy cikkekben számolt be róla a Párisban megjelenő Revue Britannique-ben egy angol utazó, ki felkereste az odut, bőséges képet rajzolt róla a New Monthly Magazin-ban; még Magyarországon is feltűnést keltett Tessedik Ferencnek róla szóló tanulmánya a komoly Tudományos Gyűjteményben, s ez a cikk aztán arra bírta Szemere Bertalant, a későbbi minisztert, hogy Párisban léte alatt tudakozódják a külön tudós felől). A hogaras ember maga azonban rendszerint Mandel-nek mondta magát és Dávidnak a keresztnevét.

Fölöttébb gyanus volt a rendőrség szemében, hogy ez a Mandel olyan rendkívül keveset és megbízhatót tudott az ifjúságáról. Csak nagy noszogatások árán buggyant ki belőle apránként annyi, hogy 1780 körül született Pozsonyban s eredetileg zsidó volt (később, talán Flesch hatására, katolikussá keresztelkedett ki), s szülei 12 éves korában a híres rajkai jesivára küldték, Moson megyébe. Gyerekkori emlékei azért szuperáltak olyan rosszul, mint mondotta, mert II. Lipót király pozsonyi koronázását egy háztetőről akarta végignézni, de onnan legurult, beverte a fejét s ettől kezdve alig emlékezett régebbi életkörülményeire. Azt viszont aztán bizonyosan tudta, hogy 19 éves korában Prágába került, hogy rabbinikus tanulmányokat végezzen, egy év múlva pedig Berlinbe ment s itt már inkább bölcseleti és nyelvészeti tanulmányokra adta magát. Úgy megszerette ezt a studiumot, hogy elment nevelőnek csak azért, hogy valami kis pénzt kuporgathasson össze s ezen elmehessen Párisba s a Sorbonne-on tökéletesíthesse filozófiai és filológiai tudását. Úgy elszakadt hazulról, hogy a szülei sem tudtak hollétéről. Sosem írt már nekik s így azt hitték ró-

la, hogy valami baleset következtében elpusztult.

A rendőrséggel való konfliktusainak legsúlyosabb része pedig amiatt adódott, hogy egyszerűen nem értették meg, mit beszél. Nem értették meg azt az embert, aki több nyelven beszélt, mint a vatikáni könyvtárnak híres őre, a biboros Giuseppe Mezzofanti, aki 58 nyelvet tudott, s több nyelven beszélt, mint a 19. század elejének neves utazója, Wilhelm Postel, aki azt hirdette magáról, hogy ha a Rajnától elindul s Kinába megy, akkor útközben sehol nem lenne tolmácsra szüksége, mert mindenkivel a saját nyelvén tudna beszélni. Mandelnek éppen ez volt a baja, ez a nagy nyelvtudás, amellyel az járt együtt, hogy gondolatai sokkal gyorsabban toltak nyelvére, semhogy azok kifejezésével törődhetett volna: egyszerűen olyan szavakat használt, amik a különböző nyelvekből legelőbb jutottak eszébe s ebből valamilyen keveréknyelv keletkezett, amelyben persze volt francia szó is, de talán éppen olyan arányban arab, perzsa, görög, latin, zsidó, szláv és némi magyar is, amelyre még gyermekkorából emlékezett.

Ez a hihetetlen nyelvtudás azonban csupán egyik oldala volt sokfacettájú lelkének. Ez inkább csak kenyérkeresetüül foglalt. — ha ugyan erről nála egyáltalán lehetett szó, mert hihetetlen kis igényei mellett évi 154 frankból élt meg. Ezt pedig úgy szerezte meg, hogy egyideig nekidurálta magát s magántanulóknak adott órákat latinból és arabból; az így szerzett pénzt élére rakta. Aztán pedig Nodier kijárta Mandelnek a megbízást, hogy az Arsenalban lévő keleti kéziratokat katalogizálja. Ugy gondolták, hogy ezzel évekre ellátták munkával és jövedelemmel. Mandel nekiállott s az egész munkát egy hónap alatt elvégezte, amire persze csak óriási nyelvismerete képesítette őt. Az egész munkáért kidukáló fizetését, 1800 frankot felvette, azt is a többihez rakta s aztán ennek a pénznek a kamataiból éldegélt. Nodier-ék egyszer úgy akartak rajta segíteni, hogy a szörnyű téli hidegben tüzelőfát küldtek neki, Mandel azonban nagy büszkén megköszöntötte: őneki nem kell fűtés.

Persze, mert belülről fűtötte egy magasabb rendű tűz, a tudásszomj. Matematika, statika, és dinamika volt a kedvenc vesszőparipája s ezenfelül még a nagy görög bölcselelő, Plátó, akinek minden sorírását könnv nélkül tudta és minduntalan idézgette is.

A SZAJNA HALOTTJA

A Cénacle-nak — Nodier romantikus társaságának — emberei végül nem bir-

ták tovább nézni, hogy a „magyar Diogenesz“ (ahogy tréfálkozva egymás között elnevezték a lépcsőzúg lakóját), ott kallódjék a piszokban s ezért a minisztériumban kijárták neki, hogy hálából, amiért a kéziratok katalogizálását olyan gyorsan és olcsón elvégezte, lakást kapjon Mandel az Arsenalban. Ezúttal, mint becsületes munkával megszerzett jutalmát szívesen fogadta Diogenesz úr a világos szobát, — de nem sokáig élvezhette.

Az volt a szokása, hogy reggelenként vállára vetette az iszákját, amelyben több napra való burgonyáját hozta haza s ezenkívül elvitte magával két kancsóját is a közeli Szajnapartra, hogy a folyóban telimerítse azokat.

1836. december 22-én reggel is elindult erre a profán körútra. A Szajna erősen áradt s nyilván valami gazdátlan csolnakot odasodorhatott a parthoz. A csolnak nem volt kikötve, de Mandel ezt nem vette észre. Belekapaszkodott s egyik kancsóját már meg is merítette, de amikor ezt odaállította a partra s éppen lehajolt, hogy a másikat is telimerítse, a csolnak elindult s magával rántotta Mandelt. Segélykiáltását a parton álldogáló napszamosok meghallották ugyan, de egyikük sem tudott uszni, nem vették magukat utána a vízbe; mire aztán véletlenül valamilyen hajó arra füstölt s onnan meghallották a napszamosok kiabálását, már késő volt, Mandel holttestét elnyelte a víz.

„Akit a Szajna éhes sodra behabzsolt, az századunk egyik legnagyobb embere volt“, — írta róla Charles Nodier a Le Temps 1837. jan. elsejei számában közölt nagy nekrológusában. „Rengteteg írást hagyott maga után“, — fejezte be a cikkét Nodier — „de hogy ezeknek az írásoknak hasznát vehessük, olvasnunk kellene tudni azokat, s hogy elolvassuk, ahhoz találnunk kellene egy újabb magyar Diogeneszt...“

A magyar tudományosság, esetleg a Magyar Zsidó Múzeum a kegyelet adóját róná le ezzel az elkallódott magyar zsenivel szemben, ha megmaradt kéziratait Párisban, talán éppen az Arsenal kézirat-tárában felkutatná, s, ha lehet, hazahozatná. . .

KUKTA PETI — a címe F. Fürth Margit meséskönyvének, amely új úton jár, elveti a régi sablonokat és mégis mulattat kicsit és nagyot. A pompás könyvet Gedő Lipót illusztrálta mulatságosan. F. Fürth Margit jó író és Kukta Peti rövidesen „befőzi“ magát a szívekbe!

פסח של Husvéti árut az ismert kiváló minőségben, az idén is gyártunk.

A felügyeletet az egri főrabbi, főtisztelendő
Schreiber Simon ur
gyakorolja.

A husvéti áru gyártásának rituális felügyelete még sokkal szigorubb, mint az egész éven át gyártott áru amugy is nagyon szigoru felügyelete. E szigoru rituális felügyelet teljes erejü biztosíték arra, hogy az áru és így különösképen a husvéti áru megbízhatóságához soha kétség nem férhet.

A husvéti árut tehát a legvallásosabb emberek is a legteljesebb bizalommal fogyaszthatják.

FRANCK HENRIK FIAI R.-T.

Budapest, 113. postafiók 5. Telefon: *2-688-45.

KELLÉR ANDOR:

A zsidó élmény

Nem lehet kikerülni, de nem is szabad kikerülni... Ha szembetalálkozik az ember, állni kell, tűrni kell a nehéz perceket. Ha már zsidónak születtem, vállalom a sorsot, minden kínjával és kelletlenségével. Ugysem tehetek másképp... A convertita és a végsőig asszimiláns azért szenved oly kegyetlenül, azért érz talajtalanságát és gyökértelenségét, mert nem vállalja... Mert másnak szeretne mutatkozni, nem annak, ami...

Harmincnégyéves, nős, vagyontalan zsidó író és hirlapíró vagyok. Ime, ezennel számot adok legjellegzetesebb zsidó élményeimről, amik — biztosan tudom! — végigkísérnek majd életemen, egészen a sírig...

1919.

Tizenhat éves vagyok. Az iskola válogatott futbalcsapatának jobbösszekötő csatára. Készülünk a nagy csatára a Barcsay ellen. A meccs előtt félrehív Matorac osztálytársam és így szól:

- Nem játszol!
- Miért?
- Tegnap a kongregációban elhatároztuk... Tudod... Zsidó nélkül állunk fel.

Jobb zsidó nélkül veszteni, mint zsidóval nyerni...

1922.

Már hirlapíró vagyok. Keresztény kollégám névnapi vacsorájára meghív. Sok a vendég, én vagyok az egyetlen zsidó. Mindenki kedves velem; lesik a kívánságaimat; kedvemben járnak; szavaikat megválogatják, nehogy egy olyan mondat csusszon ki a szájukon, ami érzékenységemet bánthatná. A legízesebb falatokat az én tányéromra rakják; a legvilágosabb szivart nekem válogatják ki.

De...

Mindenki mindenkivel tegeződik...
Engem mindenki — magáz.

1924.

Kiskorcsmában ülök, baráti társaságban. Csupa ujságíró, — jó barátok. Szóbakerül egy felvidéki zsidó vendéglős, akit magyar irredenta akciói miatt a csehiek félévi börtönre ítéltek. Ismert ujságíró csendesen megszólal:

— Vajjon, mi oka lehetett annak a zsi-

dó vendéglősnek, magyar propagandát csinálni?

— Hazafias érzés, — vágja rá egy keresztény ujságíró.

— Ugyan... — legyint ez. — Zsidó nem lehet hazafi — mondja meggyőződéssel. Ő biztosan tudta. Mert ő még öt év előtt — szintén zsidó volt. . .

1926.

Páris. Vendégségben vagyok ismert magyar zsidó ujságírónál, aki már évek óta itt él, francia és természetesen keresztény nő a felesége. Vacsora után kettesben maradunk. Az ujságíró csendesen, őszintén vall életéről:

— Tudja, — mondja — jól élünk. Szeretem Jeanne-t, soha nem veszekedünk, megértjük egymást... Csak éjjel... amikor eloltjuk a lámpát... az elalvás előtti pillanatokban, a féligvaló ébrenlét furcsa perceiben... akkor... akkor... nem tudom, mit gondol rólam... a zsidóról, aki messziről, Keletről jött...

1933.

Zsidó iparvállalati elnök dolgozószobájában ülök. Barátok vagyunk. Irodalom-élvező, jóagyú, tisztafejű ember, akit nem kaptott el a vagyon, tisztában van társadalmi kötelezettségeivel, amelyeket buzgón teljesít is.

A titkár ifjúsági vezért jelent be. Katonásan összecsapja a bokáit és „kedves bátyámozva” kéri az elnököt, hogy ifjúsági célokra adjon.

Az elnök hűvösen hallgat, azután így szól:

— Nem adok. 12

— Nem? — hüledezik a diákvezér.

— Nem, — ismétli az elnök nyomatékkal. — Nem adok. Önök verekedjenek tovább az egyetemen. Én pedig majd azt a zsidó fiatalságot támogatom, amely 60 pengős állásba sem tud elhelyezkedni. Mert a zsidó vállalatok a nagy nyomás miatt, nem mernek zsidó fiatalokat alkalmazni.

— Ez Önnek az utolsó szava? — kérdezte az ifjú vésztjósuló hangon.

— Nem ez az utolsó szavam. Az utolsó szavam az, hogy Ön máris távozhat, mert sok a dolgom...

Ez az elnök volt a legbátrabb ember, akivel az életben találkoztam.

Nem olvasom

A Vigszínház erdélyi ciklusának első premierjén nemcsak a hivatalos körök jelentek meg, hanem túlnyomóan a színház törzsközönsége: a zsidó középosztály is. A hitlerizáló sajtó rendszeren csak azt veszi észre, ha egy sikamlós, vagy dekadens darab előadásánál megtöltik a színházat a zsidók. És igaznak bizonyul a talmud szava: „Furcsa nép ez a zsidóság, ha aranyborjút készítenek, odaadja az ékszereit, ha a szentély építéséhez kell, akkor is adományoz”. Ne bántsuk tehát ezt a közönséget.

Olvasom

Vasárnap délelőtt tartotta bucsuhangversenyét a Zeneakadémián M. Kusewiczky, a világhírű varsói főkántor. A nagytermet zsufolásig megtöltő közönség tombolva ünnepelte a nagy énekest. A gigantikus sikerre jellemző a következő levél, amelyet gróf Zichy Ernő, Paraguay meghatalmazott budapesti követe intézett a hangversenyrendezéséhez, német nyelven:

„Kötelességemnek érzem — írja gróf Zichy Ernő — hogy a legőszintébb köszönetemet nyilvánítsam a tisztelt igazgatóságnak azért, mert a figyelmemet Kusewiczky főkántor ur hangversenyére felhívta. Ez a részemre teljesen idegen világból származó zene, amelynek héber szövegét sajnos nem értem, kifejezhetetlen hatást gyakorolt rám. A főkántor ur drámai előadásmodora, csodálatos énekkulturája és gyönyörű hőstenorja a legnagyobbfoku elragadtatásomat érdemelte ki. Az utóbbi években sok világhírű énekművészt volt módomban hallani, de kevés olyat találok közöttük, akit Kusewiczky főkántor urral egy polcra helyezhetnék. Boldog vagyok, hogy a főkántor ur felejthetetlen sikerének tanuja voltam. Kiváló tisztelettel: dr. gróf Zichy Ernő főkonzul

Dr. KENÉZ-KURCÄNDER EDE:

A Chevra és a költő

A „Toll“ című lapban Zsolt Béla foglalkozik Somlyó Zoltánnal és megemlíti, hogy a tragikus hirtelenséggel elhalt írónak milyen kitűnő nekrológjai voltak. A nekrológok között hiába kerestem méltatást arról, hogy Somlyó Zoltán, mint zsidó költő is komoly értéket produkált. Én nem értek költeményekhez és ezt nem is tudom pótolni, csupán regisztrálni.

*

Nagy Endre az Ujságban szemrehányást tesz a Chevrának, hogy miért csak „halottjának“ és miért nem „saját élőjének“ tekintette a költőt? Nem akarom a kérdést fessegetni, de ha Nagy Endre ellátogat az Erzsébet-köruti székházba, meggyőződhetik, hogy nem téves az az állításom, hogy a Chevra jó szívének kisugárzásai nem egyszer melegítették az „átkozott költő“ szomorú életét.

Téves azonban az elgondolás. Nagy Endre lucidus elme, sokrétű tehetséggel tündöklök, de nem ismeri a Chevra Kadisa strukturáját, munkakörét és feladatait. A Chevrák feladata elsősorban eltakarítani a halottakat, ezenkívül a beteget ápolni, a gyászolókat vigasztalni, az éhezőket segélyben részesíteni. De nem tartozik feladatai közé az irodalmat pártolni és a költőket megkülönböztetett módon támogatni. Ez más egyesületek feladatát képezi. Ennek dacára a pesti Chevra a kultura oltárán is szép összegeket áldoz, noha ez nem feladata. Tudtommal más felekezetek célkitűzései között is hiába keressük a világi irodalom pártolását és az írók különösebb támogatását. Hogy bajban kikhez fordult segítségért Ady Endre, azt Nagy

Endre nálam jobban tudja. Túl a párisi éveken, a Léda-éra után, a már országos hírnévű Ady Maria-Grün-ben kezelte magát. Bajba került, nem tudta már hosszabb idő óta kifizetni a heti számlákat. Nem a zilahi eklézsiához fordult, hanem hozzám írta panaszos levelét, melyben azt írta hogy „Stichl papa“ — az ottani igazgató főorvos — ki akarja dobni és arra kért, helyezzem el prózáját, hetenként szándékozik ilyen címen írni: „Levelek Pestről-Pestre.“ Néhány ilyen levél meg is jelent, annak idején a „Pesti Tükör“-ben.

Arra kérem Nagy Endrét, ne bántuk a Chevrát, ezt a világszép intézményt, melyet a zsidóság évezredek alatt kitermelt magából. Már a patriarcha Ábrahám kezdeményezte és 3500 éven át a generációk végtelen sora a mai napig fentartotta és tökéletesítette. Szellemesnek szellemes Nagy Endre kitétele, hogy miért nem tekintette a Chevra Somlyó Zoltánt életében a saját élőjének, de nem volt helyes a Chevrát bántani.

Vegyen magának fáradságot, látogassa meg a székházat, egy napon át figyelje meg az ott folyó karitatív munkát és akkor Nagy Endre velem együtt fogja hirdetni: „Ne bántuk a Chevrát!“

*

Olvasom Zsolt Bélának Somlyó Zoltán nekrológjairól irt pompás elemfuttatását. Minden sorát aláírom azzal, hogy én nem tudok semmin sem csodálkozni. Megtanultam fiatalkoromban a talmudból, hogy mindenek sorsa a véletlenek összjátásából ered, „még a Szentélyek Szentélyében őrzött tóratekerceské

is." Így a véletlentől függ, hogy kinek milyen temetés jut osztályrésziül, ki milyen nekrológokat kap és kiről ismerik el előbb, vagy utóbb, hogy nagy érték volt. Ady Endrét is másképp temették volna el, ha történetesen 1921-ben halt volna meg. És nem felejthetjük el annak a Tisza Istvánnak szűkszavú nekrológjait, akinek néhány év múlva a hálas nemzet szobrot emelt a parlament előtt.

Klasszikus példa erre Leibnitz esete, kinek minden korok tudósai között a legnagyobb megtiszteltetésben és legtöbb megbecsülésben volt része még életében. Olyan különös viszonyok közt élte le földi világát, amire nem volt példa sem az ókorban, sem a középkorban, sem az újkorban. Goethe, Voltaire, rég bejutottak a halhatatlanok közé, de földi pályafutásuk nem ér fel a Leibnitzéhez. Goethe a kis Weimarban miniszter is volt, be is mutatták Napoleonnak, egy nagy nemzet félistenként körülrajongta, de az akkori vezető egyéniségek nem vettek róla tudomást, köztük Metternich sem, meg sem hívták a bécsi kongresszusra.

Voltaire-ről tudjuk, hogy Nagy Friggyessel barátkozott, az orosz cárnővel intim levelezésben állott, hosszú éveken át számkivetésben élt, de halála előtt az egész francia nemzet hódolt neki, — és mégsem érte el Leibnitz fényes földi pályafutását.

Leibnitz 18 éves korától csaknem haláláig kastélyokban és királyi palotákban töltötte el életét, fejedelmek, királyok, császárok olyan kegyekben részesítették, aminő csak országokat bekebelező kancellároknak jár ki. Alig múlt husz éves, a Napkirály hercegeket megillető fogadtatásban részesítette és XIV. Lajos fényes udvarának összes kiválóságai barátságukkal tüntették ki.

Az angol udvar évekig foglalkoztatta és ott tartotta Londonban, külön kastélyt bocsátva rendelkezésére. Savoyai Eugen herceg Bécsbe csábitotta, erőszakkal ott tartotta a Belvedere palotában és együtt foglalkoztak tudományos kérdésekkel. Nagy Péter cár deputációt menesztett hozzá, rangot, vagyont kínált fel neki, csak hogy menjen Oroszországba és alkosson törvényeket a birodalom számára. Levelezésben állott kora minden tudós és vezető emberével, akik mint megfelelőbbetlen orákulumhoz fordultak hozzá vitás kérdésekben. Szűkebb hazájában a fejedelem lakosztályt rendezett be számára palotájában, ő alkotta a törvényeket, ő nevelte a trónörökösöt, ő végezte a diplomáciai levelezést.

És mi volt a vége? Utolsó éveiben összezördült az általa nevelt fejedelemmel, kegyvesztetten, elhagyottan halt meg, utolsó utjára csak félig vak szolgája kísérte a temetőbe.

Itt van egy egyszerű példa. Két év előtt tragikus hirtelenséggel halt meg kedves kollégám, Schönfeld József. Életében sokat sanyargott, sokat nélkülözött és kevés megbecsülésben volt része. Mikor meghalt, diszszirhelyet kapott, fényes papi segédlettel, mint a felekezet nagy halottját temették el.

*

A Bibliából idézem: „Nem vagyok próféta, sem próféta fia.“ De a következőkhöz nem is kell jóslás. — „Százhusz után“. Zsolt Bélát az Akadémia előcsarnokából temetik el, mint representatív man-t, de megtörténhetik az ellenkezője is, hogy két sor sem jelenik meg róla a napilapokban. Az én esetem is hasonló: kaphatok véletlenül nekrológ-erdőt, de esetleg nem kapok két sort sem, mert minden a „mázli“-tól függ, „még a Szentélyek Szentélyében őrzött tóratekercs sorsa is“ ...

Pest és Prága

Dr. Angelo Goldstein cionista képviselő, a prágai parlamentben keresztül vitte egy deklaráció elfogadását, amelynek értelmében a képviselőház felkéri a kultuszminisztert oly irányu intézkedésre, hogy Nagy-Prága területén a zsidó hitközségek egyesüljenek. A helyzet ugyanis az, hogy a központi hitközség tartja fenn az összes intézményeket, de az adófizető tagok a központból a periferiákra mennek lakni, ahol kisebb hitközségek vannak és így a központi község jövedelmi forrásai egyre apadnak. Amint a lapokból kiderül, az illető prágai községek nem tartják ezt az akciót jogtalannak, de várják a kormánynak erre vonatkozó felhívását és kezdeményező lépését.

Ez az egységesítési törekvés természetesen érdekel bennünket, már csak azért is, mert lényegében véve ugyanaz az eset forog fenn Budapest területén. A prágai példa azt mutatja, hogy ahol az államhatalom segítségére akar sietni a hitközségnek, ott egységesítés mellett kell sikraszállnia mert ezzel legjobban vannak biztosítva azok az intézmények, amelyeknek fennállása állami vagy községi érdek, mert tevékenységük, különösen szociális téren, sokszor az államnak vagy a városnak vállairól bizonyos mértékben levesznek egy terhet.

De Pest esetében még sem egészen olyan a helyzet, mint Prágában. Ott a központi község nem fejlődött ki oly arányban, hogy valóban országos intézményeket tudott volna létesíteni. A pesti hitközség azonban már a háboru előtt az ország első hitközsége volt és a háboru után annál job-

ban domborodik ki primatusa. Különösnek kell mondani, hogy ezt a körülményt nem hangsúlyozták ki eléggé. Most is röpiratok jelennek meg a Kőbányával való fúzió mellett és ellen, a Pest-Buda közötti feszültség sem akar enyhülni és ez a helyzet alkalmas arra, hogy elhomályosítsa azt a tényt, hogy Buda nélkül is, Kőbánya nélkül is, Pest az ő intézményeinél fogva, a területén lüktető szellemi és kulturális élet következtében kétségkívül vezetésre van hivatva. Épugy az is bizonyos, hogy ha a pesti izr. hitközség elnöke véletlenségből nem is volna egy személyben országos elnök, akkor is kétségtelen, hogy a pesti hitközség elnöke nélkül nem lehet irányítani hitközségi ügyeket Magyarországon. Az igazságnak megismerésére, az olyannyira kívánatos megértés helyreállítására nagyon fontos ennek a ténynek kidomborítása.

TIVOLI FILMSZÍNHÁZ

TELEFON 123 049

VI. NAGYMEZŐ-U. 8

Január 28-tól

JÁVOR PÁL, KABOS GYULA, ÁGAI IRÉN és
ERDÉLYI MICI főszereplésével

Nászút féláron

Magyar zenés vígjáték

JACK HOLT főszereplésével

Pokolhajú

Dráma

Színes trükkfilm.

HIRADÓ

A folytatólagos előadások kezdete köznap: fél 4
órától, vasár- és ünnepnap fél 2 órától tolytatólag

Az első előadás mérsékelt helyárrakkal

Jegyelővétel egy órával az előadás megkezdése előtt,
vasár- és ünnepnap pénztárnyitás d. e. 11 órakor

OLVASOM,...

NEM OLVASOM...

Nem olvasom

A pesti hitközség aranypennáju főjegyzőjének dr. Csergő Hugónak január 24-én volt a születésnapja. Hogy hányadik? Az mély titok, nem is firtatjuk 120-ig. De az nem maradhat titokban, hogy a mostani ujságiróbál ósén, a harmincévelőtti ujságirókabarén — amint azt a megsárgult levelű báli tudósítások elbeszélik — a fényes műsor keretében Paulay Erzsi Csergő Hugó strófáit énekelte Kálmán Imre zenéjére.

Nem olvasom

Dr. Pintér Zoltán, kedves kollégánk a legfrissebb budapesti doktor: január 28-án avatták a műegyetemen cum laude. Sok szerencsét...

Olvason

A jeruzsalemi „Davar” című napilap statisztikai táblázatot közöl arról, hogy 1923-tól 1936 év végéig milyen értékben importáltak és exportáltak könyvet Palesztinában. Az érdekes táblázat szerint 297.495 font értékben hoztak be ez alatt a tizenhárom év alatt könyvet, a kivitelért viszont 100892 fontot vettek be. A kivitelre került könyvek csaknem kivétel nélkül héber nyelvűek. A behozatal élén Németország áll 85.500 fonttal.

Olvason

A „Leipziger Illustrierte Zeitung”-ban megjelent egy kis cikk a következő címmel: „Einen Jux wollten sie machen.” von Eugen Molnár übersezt von Maurus

Mezei. Hát Németországban nem tudják, hogy a mi megboldogult Molnár Jenőnk, nemcsak hogy árja nem volt, de nagyon jó zsidó volt. No és nem gyanus odakint a „Maurus”?...

Olvason

Egy olvasó beküldötte nekem a cseh-szlovákiai Homonnán megjelenő Oczar Hachajim című talmudi folyóiratot, mely megbeszéli Fischer sárospataki főrabbi legutóbbi füzetét és szóról-szóra majdnem ugyanazt írja róla, mint a Szombat. Megállapítja, hogy hiába ír a főrabbi, a magyar neológok nem szeretik az ő hagyományhoz való ragaszkodását, az orthodoxok pedig kinevetik, mert okosabbnak tartják magukat. — és így tehát, talmudi szóval élve, kiderül, az ő kopaszsága jobbról is, balról is. A Szombat módjára természetesen elismeri a főrabbi nagy tudományát, alaposságát és lelkesedését.

Nem olvasom

Zentán meghalt egy 95 éves asszony, aki előre megrendelte halotti torát és elrendelte, hogy nagy lakomát csapjanak elhalálozása után, mert nem bírná elviselni sírjában, ha szomorkodnának utána. Ezt a filozófiát visszatükrözteti az az anekdóta is, amelyet dr. Schwarz Benjámin szokott mindig elmondani: Az aggódo család körülállja a családfő halálos ágyát, a családfő ajkai valamit rebegnek, odahajtják a fülüket, de csak ezt a két szót hallják: „Man soll” (azt kell csinálni, hogy...). A családtagok nagyon nyugtalankodnak, mert nem tudják, hogy mi lehet a rendelkezés. Közben azonban megtörténik a nem várt fordulat: a beteg

Megalakult a Magyar izr. Szentföldi és egyéb telepítéseket támogató egyesület

Több száz főnyi alapító tag jelenlétében impozáns külsőségek között alakult meg vasárnap délelőtt a pesti Izr. Hitközség székházában a Magyar Izraeliták Szentföldi és Egyéb Telepítéseket Támogató Egyesülete, amely arra irányul, hogy a hazai zsidóság ama tagjai, akik idehaza egzisztenciájukat nem találva, Palesztinában akarnak maguknak egzisztenciát teremteni, intézményes támogatásban részesülhessenek.

Az alakuló közgyűlést Stern Samu, az Országos Izr. Iroda és a Pesti Izr. Hitközség elnöke hívta egybe és nyitotta meg és nyitotta meg és rámutatott megnyitó beszédében arra, hogy ma, amikor világszerint oly sok helyen van szorongatott helyzetben a zsidóság és annyira kénytelenek új otthonot keresni boldogulásuk lehetővé tételére, ma, amikor hazai hittestvéreink közül is annyian küzködnek, hogy valami elhelyezkedést szerezzenek, de itthon maguknak egzisztenciát teremteni sehogyszem tudnak: a kényszerűség és az ézszerűség erejével nyomul előtérbe a szentföldi és egyéb települések ügyének támogatása. (A beszédet külön közöljük.)

Stern Samu nagyhatású szavai után dr. Dési Géza szólalt fel.

Dr. Dési Géza beszéde után Stern Samu felolvasta a Palesztinai Magyar Bevándorlók Szövetségének Jeruzsálemből érkezett táviratát, amely az egyesület megalakítását melegen üdvözli.

Ezután a közgyűlés egyhangúlag kimondotta a Magyar Izraeliták Szentföldi és Egyéb Telepítéseket Támogató Egyesülete megalakítását. Ugyancsak egyhangúlag elfogadta a közgyűlés az új egyesület alapszabályait. Nagy lelkesedéssel megválasztották az egyesület elnökévé dr. Hevesi Simon vezetőfőrábbit, elnökhelyettesivé pedig dr. Biedl Samu szegedi középkerületi elnököt és Székely Dezső műépítészt. A tisztikar a következőképpen alakult: főtitkár dr. Dombováry Géza, titkár dr. Ka-

tona József, jegyzők: dr. Keller Béla és dr. Györi Emil, ügyész dr. Burger Dénes, pénztáros Fischhof Béla, ellenőrök Goldfinger Gábor és Grosz Manó.

Az elnöki tanács tagjai lettek: Alapi Béla, Bánó Dezső, Beck Jenő, Boda Ernő dr., Elek Arthur, Eppinger Károly, Grossmann Zsigmond dr., Horváth Miksa, Kallós Henrik dr. (Győr), Komját Ernő, Lunzer Pál, Mandel Sándor dr. (Szolnok), Molnár Gyula, Orova Zsigmond dr. (Óbuda), Oszmann Aurél dr. (Kaposvár), Simonyi Simon dr., Sós Ármin, Szegő Miklós dr. (Székesfehérvár), Spitzer József dr., Temesváry Rezső dr.

A közgyűlés még megválasztotta az egyesület választmányát, amelynek száz tagsági helyéből hetvenet töltöttek be, míg harminc helyet fenntartottak a vidéki tagok részére.

Ezután Stern Samu meleg szavakkal iktatta be elnöki tisztségébe Hevesi Simon dr.-t és átadta neki az elnöki széket.

Hevesi Simon dr. székfoglaló beszédében megköszönte a megnyilatkozó bizalmat és a feléje áradó ragaszkodást.

— Különböző országok dolgoznak a Szentföldért, — mondotta — nekünk is jogunk van tehát a Palesztina-munkához. A zsidóság felekezete, éppen úgy, mint a mohamedán, protestáns, vagy a római katolikus, ha ezeknek joguk van a szentföldi munkához, mennyivel inkább jogunk van nekünk, akik imáinkban is mindennap fohászunk a Szentföldért.

Köszönetet mondott Stern Samu elnöknek a régen aktuális gondolat megvalósításáért és további támogatását kérte az új egyesület munkájához. Számítok arra — mondotta — hogy a nemes munkatársak támogatni fognak és Isten áldását kérem munkánkra.

A nagy lelkesedéssel fogadott szavak után Hevesi Simon dr. vezető-főrábbi bezárta az ülést.

Katolikus papok és írók az antiszemitizmus ellen

Most jelent meg Bécsben a „*Paulus Werke*” kiadásában a „*Die Erfüllung*” című vallásos keresztény ujság, melyben neves katolikus papok és írók nyilatkoznak a zsidókérdésről. A nyilatkozatok közül néhányat minden kommentár nélkül, hű fordításban – leközölünk.

Jacques *Maritaine* híres francia egyházi író: ... „Az antiszemitizmust pathológiai tünetnek kell tekintenünk. Az antiszemitizmus nem más, mint a keresztény önértel kóros elváltozása, amely oly esetekben következik be, mikor olyan áramlatok kerülnek felszínre, melyekből hiányzik a történelmi felelősségérzet és az igazságérzés...”

P. Thomas *Michels*, salzburgi bencés atya: ... „Ha azt hangoztatják előttem, hogy a népi és vérségi kapcsolatok irányadók és fontosak, azt kell, hogy válaszoljam, hogy sokkal irányadóbbak és fontosabbak a katolikus vallás parancsai, melyek megtiltják a gyűlölködést. Senkinek sincs jogában antiszemitának lenni, legkevésbé a keresztényeknek, mert a vallás és fajüldözés nem keresztény cselekedet...”

Erwin *Reisner*, pap-író: ... „Az antiszemitizmus nem az evangélium útján jár! Az antiszemitizmus legnagyobb hibája, az általánosítás. Például az egész zsidóságot okolja a kommunizmusért. Így hát az antiszemitizmus beleesik az általa elítélt kollektívizmusbűnébe...”

P. C. C. *Martindale*, londoni jezsuita atya: ... „Katholikus ember tudja és vallja: minden ember egyformán Isten teremtménye, kit Isten saját képmására teremtett...”

P. A. I. *Day* manchesteri jezsuita atya: ... „A fajörület, mely különbséget tesz árja és nem-árja között, nem lehet kulturnépek között hosszú életű. A zsidóság, amely hosszú évszázadok óta köztünk él, már réges-régen hervadhatatlan érdemeket és jogokat szerzett ahhoz, hogy továbbra is köztünk éljen. Ha az emberiség rájön végre arra, hogy mit diktál a Biblia és hogyan kell viselkednie Istennel és embertársaival szemben, akkor megszűnik az antiszemitizmus és a kulturemberiség szégyenkezve fog arra gondolni, hogy az valaha is létezett...”

Nem olvasom

Bementem egy hétköznapi este a Dessewffy-utcai orthodox imaházba. Imádkozás előtt tanulgattak a bivek. Az ájtatos közönség legnagyobb része kopottan öltözködő ember volt. Az ima alatt szokásos módon körüljártak a persely helyett használt kis tálcával. Én egy 50 fillérest készítettem elő és gondoltam magamban, hogy a pénzgyűjtőnek milyen jó véleménye lesz majd az én anyagi viszonyaimról. Felém közeledett a gabbe és én nagy örömmre, de egyszersmind csalódásomra azt látom, hogy a kis tálcában túlnyomóan 20 filléres volt. Megállapíthattam azt, amit úgyis tud mindenki, hogy a templomba-

járó szegényebb zsidó aránylag sokkal több jótékonyt gyakorol, összegben is, a mindennapi czedókó-abulusaival, mint a gazdag, aki nem jár templomba, aki esetleg évenként 150 pengő hitközségi adót fizet és ezért legalább körzeti elnökségre reflektál.

A BUDAPESTI NEMZETKÖZI VÁSÁR meghosszabította a kedvezményes jelentkezési határidőt. Január 10-ig közel 600 nagy magyar vállalat jelentkezett a Budapesti Nemzetközi Vásáron való részvételre. Az érdekeltségek kérésére a vásár vezetősége hozzájárult ahhoz, hogy a jelentkezési határidő, amelyen belül a kiállítók 10% helydijkedvezményben részesülnek, január 25-ig meghosszabbítsák.

Rákóczy Imre

került a miniszterelnökségi sajtóosztály élére. Az egész magyar sajtó örömmel regisztrálja ezt a kinevezést, amely valóban a megfelelő embert ültette az őt megillető helyre. Bizakodva és szeretettel üdvözljük Rákóczy Imrét magas pozíciójában és tudjuk, hogy ez a hivatott szakember neveléséhez és multjához méltó nobilis módon fogja irányítani a sajtó működését.

A berlini cionista „Jüdische Rundschau“ válasza Stern Samu elnök nagyszabásu nyilatkozatára

A német cionisták berlini lapjában, a „Jüdische Rundschau“-ban Stern Samu, a nemrégiben megalakult magyar zsidók palesztinai és egyéb települését támogató egyesület ügyében hosszú nyilatkozatban válaszol a Jüdische Rundschau hetek óta megjelent cikkeire, amelyek ferde világításban mutatták be az új egyesület programját és célkitűzéseit. továbbá számos téves adatot tartalmaztak a magyar hitközségi életéről, különösen pedig a pestiről.

Stern Samu kimerítő, pontos és tárgyilagos hangú nyilatkozatából minden jóhiszemű és jószándékú ember tisztán láthatja, úgy az Országos Iroda, mint a pesti és az összes magyar hitközségek gestióinak okát és mozgató erőit. A nyilatkozat hitet tesz amellett, hogy a magyar zsidóság szigorúan felekezeti alapon áll és a fajelméletet nem tette magáévá. Ami a magyarországi cionistákat illeti, ők nem panaszkodhatnak, hiszen részvételük a hitközségi parlamentben biztosítva van. Ők, épugy, mint bármely más zsidó, élvezik a hitközségremek intézményeinek minden áldását. A világ egyik legnagyobb hitközsége a Pesti Izraelita Hitköz-

ség, amelynek 9 temploma, 40 imaháza, 670 ágyas kórháza, fiu- és leánygimnáziuma, 5 népiskolája, 2 árvaháza, egy süketnéma intézete, számos népkonyhája, amelyekben napi 4000 adag ebédet és vacsorát osztanak ki, nyilvános könyvtára és világhíres muzeuma van, méltán elvárhatja a világ zsidóságától az elismerést és nem a pártpolitikából fakadó gáncsoskodó kritikát.

Stern Samu terjedelmes, briliáns nyilatkozatára a Jüdische Rundschau válaszol. A válasz, sajnos, nem mozog a nyilatkozat nivóján. Közismert rabulisztikus kitételek, jól ismert szólamok, hosszú mondások és — kevés tárgyilagosság. Azt mindenesetre elismeri még a Jüdische Rundschau is, hogy a magyar zsidóságnak saját, külön történelmi multja van, helyzete különleges és kényes, továbbá, hogy a magyar zsidóság ügyeibe nem lehet beleavatkozni. — A Jüdische Rundschau-nak ezt a megállapítását mi is csak helyeselhetjük és valljuk. — És maradjunk is ennyiben. Elégedjünk meg azzal a ténnyel, hogy megalakult az új egyesület és várjuk meg, hogy milyen irányban és eredménnyel fog majd működni.

EGY ÖTLETES ÉS VIDÁM FILMVIGJÁTEK forgatását kezdték meg a napokban, a Hunnia filmgyárban. Vaszary János „Rád bízom a feleségem“ című színdarabjából készít filmet a Trebitsch Gyula producer által egyesített tőkés csoport, mely „Objectiv filmvállalat“ néven alakult. A filmkörökben általánosan ismert fiatal producer Trebitsch Gyula első nagy filmvállalkozása elé nagy várakozással tekintenek a szakemberek, mert ezt az első filmet több nagy film fogja követni rövid egymásutánban. A film lebilincselően érdekes és víg témája, azonkívül Páger Antal alakítása biztosítja előre is a film sikerét. A filmet Vaszary János rendezzi.

Klein Miksa meghalt

Fájdalmas veszteség érte a magyar zsidóságot, különösen a pesti hitközséget: meghalt Klein Miksa, a jótékonyági ügyosztály helyettes előljárója, ismert fővárosi butornagykereskedő. — Kidőlt ismét egy csupaszív ember, aki valóban előljárt a jótékonyág terén. Ezren és ezren áldják és siratják Klein Miksát, a szegények és elesettek ezrei, akiket ő szíve egész melegével felkarolt és istápolott. Szívén viselte a Szünidei Gyermektelep ügyét, a szegény százak sorát és nem mulasztott el egy alkalmat sem, ahol segíteni és könnyvet felszáritani kellett. Január 19-én temették el Klein Miksát óriási, impozáns részvét mellett. A felekezeti intézmények képviselői mellett ott voltak a megboldogult nagyszámu barátai és tisztelői. A temetési szertartást dr. Hevesi Simon vezető főrabbi vezette, a hitközség nevében pedig Zahler Emil dr. bucsuztatta. A Szombat régi, buzgó barátját vesztette el...

Nem olvasom

A felekezet képviselőinek igen élénk és méltó részvételével kísérték utolsó útjára Lebovics József baranyamágocsi főrabbit. Markáns egyénisége volt a zsidó felekezeti és tudományos életnek. A multkor is közöltünk róla egy igen okos hozzászólást. Igen agilis volt és sokszor utazgatott micvó-ügyekben. Ő beszélt ezzel kapcsolatban, önmagára is alkalmazva, egyik elődjének, a 130 év előtt élt somogy megyei főrabbinak az esetét. Megválasztatása után pár hónappal megunt, hogy állandóan utazgatnia kell az egész megyében a kisebb községekbe és lemondott állásáról. Amikor azután

megkérdezték tőle, hogy miért megy el, azt felelte: „Bin ich denn hier ein Kov, ich bin doch hier nur ein Fahrer.“ (Természetesen Fahrer helyett Pfarrer, keresztény pap értendő.)

Olvasom

A „Jüdische Presse“ a következő satirikus glosszát írja a „Stürmer“ stílusában:

A „Stürmer“ 1936. december 32-iki számában a következő, „Streicheriadát“ közli.

Mint minden bajnak a világon, úgy az angol királytragédiának is a zsidók az okai. A szőke királynak Ujnémország barátjának, a nemzeti szocializmus lelkes barátjának menni kellett — mert a nemzetközi zsidóság úgy akarta! Zion bölcseinek whithechapeli törzsfőnöksége ismertette meg vele a zsidó Simpson asszonyt, aki leszármazottja annak a tömeggyilkos Simson-(Sámson)nak, aki egy számár állkapcsával 1000 filiszteust rituálisan legyilkolt. Amint azt Ludendorff Matild asszony megállapította Mrs. Simpson nevébe betoldott „p“ betű világos célzás a meggyilkolt „p“-hiliszteusokra. Ez a fekete zsidónő fajgyalázásra csábította a királyt és elidegenítette őt a germán származásu angol néptől.

Hogy ez a szegény, szerencsétlen király menyire a zsidók karmai között van, mi sem bizonyítja jobban, minthogy Londonból egyenesen az alsóosztriai Enzesfeldbe utazott Rotschild főzsidóhoz, ahol kénytelen volt a zsidók Chanuka ünnepét, — amely nem más, mint zsidó győzelmi ünnep sok ezer árja görög fölött — a zsidókkal együtt ünnepelni!..

Nem olvasom

Megalakult a palesztinai telepítést támogató egyesület. Nagy erkölcsi nyeresége, hogy elnöke Hevesi Simon főrabbi. Változnak az idők: valamikor 40 évvel ezelőtt dr. Kohn Sámuel főrabbi az ő volt tanítványának, Herzl Tivadar törekvéseiről lekicsinylőleg nyilatkozott egyik prédikációjában: azt mondotta: „a zsidó állam — álom.“ És ime az utód élére áll egy olyan akciónak, amelynek célja támogatni az álomból azt, ami megvalósítható.

Lemondott az oradeai orthodox hitközség elnöke

Ullmann István, az oradeai orthodox hitközség elnöke a január 25-én tartott hitközségi gyűlés folyamán váratlanul lemondott elnöki tisztéről. A lemondásra közvetlen okot egy jelentéktelennek látszó kérdés szolgáltatta, melynek kapcsán az elnök felvetette a bizalmi kérdést. Huszonegyen szavaztak ellene, ugyancsak huszonegyen mellett. A szavazás után Ullmann István bejelentette, hogy lemond az elnöki tisztségről. A lemondást a képviselőtestület egyhangúlag nem vette tudomásul, ennek ellenére Ullmann István visszavonult az ügyek vezetésétől és másnap Lengyelországba utazott. A váradi orthodox hitközség továbbra is Ullmann Istvánt tekinti elnökének és érthető izgalommal várja hazaérkezését, mely után remélhető, hogy a különös elnökválság kérdése megoldódik.

Olvasom

Délafrika egyik legnépszerűbb embere Mr. I. W. Schlesinger, egy Caledon Bath városbeli nagyiparos. Mr. Schlesinger 10.000 fontos díjai tűzött ki a London-Johannesburgi távrepülésre, és mikor a verseny két résztvevője lezuhant a szerencsétlenül járt pilóták családjait gazdagon eláta. Mr. Schlesinger nemrégiben gyártelepet építtetett, mivel azonban később nem akarta a gyárat üzembe helyezni, az egész pazar épületesoportot a szegényeknek és nélkülözőknek ajándékozta, ahol mindenki fajra és felekezetre való tekintet nélkül ellátást kap mindaddig, amíg sorsa jobbra nem fordul.

Ezüst

**disztárgyak és evő-
eszközök a legolcsóbb
gyári árban**

Schleifer

**ezüstárugyár, Kazinczy-u. 10
(Rákóczi-ut közelében)**

A PESTI CHEVRA KADISA február hó 10-én, szerdán d. u. fél 5 órakor a Dohány-utcai templomban alapítási ünnepélyt rendez.

POPPER RABBI MEGHALT. Popper Jakab magánzó 83 éves korában elhunyt. Szerdán helyezték örök nyugalomra a rákoskereszturi temetőben. A magasszínvonalu és szívhezszóló gyászbeszédet dr. Schwartz Benjámin tartotta. Az elhunytban Popper Lajos gyáros, a Bethlen-téri templom kiváló és érdeműs előljárója édesapját gyászolja.

RABBIVÁLASZTÁS SZIGETVÁRON.

Január 24-én tartotta a szigetvári hitközség ünnepélyes közgyűlését dr. Ujházi Hugó hitközségi elnök elnöklétével, amelynek tárgyszorozatán elsősorban a rabbiválasztás kérdése szerepelt. Grünhut Ignác alelnök felszólalása után Deutsch Aladár tartott beszédet, majd a közgyűlés úgy határozott, hogy a pályázat kiírásának mellőzésével dr. Presser Bélát hívják meg a szigetvári főrabbi székbe. A megválasztott főrabbit és dr. Hevesi Simon vezető-főrabbit, aki az új rabbi egyik mestere volt, a közgyűlés táviratban üdvözölte. A választáshoz a magunk részéről is gratulálunk, mert Presser Bélában komoly tudós rabbit nyertek, aki a fiatal generáció egyik kimagasló értéke.

HAZASSÁG. Hegyi Magda, Hegyi József dr. leánya január 24-én tartotta esküvőjét Blumenfeld Ernővel. A fiatal asszony unokája Klein Boldizsárnak, a konzervatív orthodox zsidóság kimagasló alakjának, ki feleségével együtt gyakorolja az Irás szavai értelmében a legszebb zsidó erényt, a jotekony-ságot. Az esküvői szertartást, amelyen az orthodoxia számos kiválósága megjelent, Steif Janathán orthodox főrabbi végezte.

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV HALÁLA. Hetvenhétéves korában eltávozott az élők sorából Magyar-Mannheimer Gusztáv, a magyar piktura nagymestere. Rabbicsaládból származott és egész életében önérzetes, jó zsidó volt. Ifjúsága tele volt küzdelmekkel. Már gyermekkorában rajzolgatással tartotta fenn magát, tizenhárom éves korában címtáblát festett egy trafiknak Kápolnásnyéken. Majd litografusinas, később fotografus lett. Az ifjúság sorsát a szívén viselte és az összeomlás után elsőnek sietett az OMIKE segítségére a zsidóhithű művésznövendékek megmentésében. A magyar zsidóság mindig megadta neki a legnagyobb ki-járó megbecsülést és ez nyilvánult meg keddi temetésén is, amely a rákoskereszturi temetőben folyt le, ahol a Chevra által adományozott diszszirhelyen a magyar kultúra zsidóhithű kiválóságainak diszparcellájában temették el.

A PESTI CHEVRA KADISA BIZALMI TESTÜLETE. Az elmúlt hét keddjén rendkívül érdeklődés mellett alakult meg a Chevra Kadisa bizalmi testülete. Az összegyűlt közönség szünni nem akaró lelkesedéssel üdvözölte Kramer Miksa kormányfőtanácsost, a Szentegylet illusztris elnökét és Endrei Henrik dr.-t, a Chevra közszeretben álló igazgató-főtítkárát. Ugy Kramer Miksa, mint Endrei S. Henrik dr. hatalmas és mindent átfogó beszédekben méltatták a bizalmi testület jelentőségét, majd Bánó Dezső kormányfőtanácsos, az előljáróság részéről tartott lelkesítő beszédet és végül a bizalmi testület részéről Mezőfi Vilmos körzeti alelnök, Braun Vilmos körzeti alelnök, dr. Weinberger Lipót főorvos, Schalk Ferenc, a hadviseltek csoportjának elnöke, Rechnitzer János és Armuth Márk igazgató tartottak szép és lelkes fogadalmi beszédeket.

GYÖNGYÖS. A Gyöngyösi Makai Emil Izr. Ifjúsági Önképzőkör folyó hó 12-én szombaton este 7 órai kezdettel a Status Quo Izr. Hitközség kulturházában tartotta meg gazdag műsoru estjét. Az előadást ünnepléses gyertyagyújtás után dr. Jakab Jenő rabbi, az Önképzőkör vezető tanára beszéddel nyitotta meg. Nagy sikerrel közreműködtek Weiner Pál, Braun György, Kohn József szavallatukkal, Somogyi János ifjúsági beszédével és Boros Pál előadásával, Weiner Pál előadta Barát Endre: Stellein című gyönyörű költeményét, Braun György Patai: Menoráját szavallta, Kohn Lajos kántor zenéjével és Polgár György zongorakiséréttel. Végül Csillag Mór zeneszerző szép Chanuka dalával fejezte be a jólsikerült estét a hitközség énekkara

„MAGÁN- ÉS BÜNTETŐ-DEVIZAJOG.” Most jelent meg a fenti címen ifj. dr. Gergely Ernő budapesti ügyvédnek az egész magyar devizajogot, úgy a magánjogi, mint a büntetőjogi részt és továbbá a teljes birói gyakorlatot ismerető hiánypótló, értékes közhasznú, tudományos munkája. Kapható a szerzőnél. (Budapest, V. Klodild u. 10a.)

HÁZITANITÁS. A zsidó szülők figyelmét felhívjuk arra, hogy állástalan, okleveles *tanítók, tanítónők és tanárok* szerény díjazásért, esetleg természetbeni ellátásért vállalják elemi és középiskolások korrepetálását, valamint egyes tárgyak (barmicva, hittan, német, francia, latin, rajz stb.) tanítását. Lelkiismeretes oktatás, szakképzettség, lélektani egyéni módszer. Felvilágosítással szolgál: Orsz. Izr. Tanítóegyesület titkársága, VII. Wesselényi ucca 44. Telefon: 14-40-85.

A TIVOLI FILMSZINHÁZ műsora február 3-ig: Jávor Pál, Kabos Gyula, Ágai Irén és Erdélyi Mici felléptével: *Nászut féláron.* Magyar zenés vigjáték. — Jack Holt főszereplésével: *A pokolhajó.* Dráma. — Hiradó. — Jegyrendelés telefonja: 12-36-49.

LÉGVÉDELEM KERESZTMETSZETBEN ÉS MOZIBAN A NEMZETKÖZI VÁSÁRON. A légvédelmi kiállítás már a múlt évi Budapesti Nemzetközi Vásáron is szenzációt keltett. Az április 30. és május 10. tartandó idei vásár légvédelmi csoportját egészen újrendszerű alapon tervezik megvalósítani. Az eddigi tervek szerint emeletes házát szándékoznak keresztmetszetben felépíteni, ahol a közönség a lakókat is látja, amint riadójelre mindazokat a védelmi cselekedeteket végzik, amelyek légi támadások esetén szükségesek. Ugyancsak tanulságosnak ígérkezik a légvédelmi csoport keretében felállítani tervezett mozgószínház programja, amelyet különböző magyar és külföldi légvédelmi filmekből állítanak össze.

KULFÖLD RÉSZÉRŐL is nagy érdeklődés nyilvánul meg a Budapesti Nemzetközi Vásár iránt. Eddig Olaszország és Ausztria helyezték kilátásba hivatalos részvételüket, de Franciaországgal, Svájjal, Braziliával, Délafrikával, Iránnal is komoly tárgyalások folynak kiállítási csoportok megszervezéséről.

Klein Miksáné született Freud Malvin úgy a maga, mint gyermekei Ferenc, Berta, Aurél és Katalin nevében mélyen szomorodott szívvvel jelenti, hogy férje

KLEIN MIKSA

a Klein Jakab H. cég tulajdonosa, a Pesti Izr. Hitközség h. előljárója e hó 17-én elhunyt.

Földi maradványait e hó 19-én, 12 és fél órakor kísértük utolsó útjára a rákoskereszturi újtemetőben.

Gyászolják:

özv. Freud Dávidné anyósa, Marie Braker, Heinbach Györgyike menyei, Radványi István, Váli Albert vejei, unokái, testvérei és a nagyszámú rokonság.

Felolós szerkesztő és kiadó: Dr. KENÉZ-KURLÁNDER EDE, Budapest, VI. gr. Zichy Jenő u. 43.

Telefon: Aut. 27-1-35. — Az előfizetés ára: egész évre 30 pengő, egyszerű papíron 20 pengő.
Postafiókarszám: 1.760

NADOR NYOMDA, Budapest, VI., Vörösmarty ucca 47/a. — Telefon: 1-281-98.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára